

Méliusz József köszöntése

Költői látomásai, kemény vitázómodora és esztétikai jegyzetei, kritikái egy töből fakadnak: alkotó szenvedélyességéből. Igaza is van, tévedhet is: szándékában mindig a romániai magyar irodalom fejlődésirányát szolgálja. A „kisebbségi humánnum” lelki mélységeiből szárnyalt fel avantgardista lírája, publicisztikájában a nemzeti egyenlőség és néptestvériség, az antifasizmus szószólója volt, s mint Gaál Gábor Korunkjának „utazó követé” ma is élő kapcsolatokat teremtett kiváló írókkal, Nyugat és Kelet szellemi élharcosaival. Ma, munkaerejének teljében — gondoljunk az Aréna nagy sikerére — az irodalmi és közéleti felelősség harmóniáját hívja, sürgeti, formázza meg. Hadakozik bűnökkel és marcangolja önmagát: a jobb, az igazabb, a teljesebb emberségért.

Most hatvanéves.

A felköszöntés meghatározottságában valljuk szívvél: a mienk.

KORUNK

Kedvenc és mostoha múzsák

Kultúránknak a lapok és könyvtermés sugallta képlete mintha ez lenne: művészetek és a többi. A kiadói vitában például sok szó esett arról, hogy klasszikus és modern, hazai és egyetemes szépirodalomnak mennyi jutott, mennyi jusson — nagyon kevés a szélesen értelmezett irodalom egyéb tartományairól. Elkerülhette volna az illetékesek figyelmét egy világjelenség, hogy ti. az olvasói érdeklődés az irodalom határterületei, mitöbb, a literatúrán

tüli — ha tetszik, inneni — olvasmányok felé toldik el? A jelenség miertjét találgatni lehet, de a tényt tudomásul kell venni.

Lapjainknál sem jobb a helyzet. Nemrég hírta fel egy fiatal szakíró a figyelmet arra, hogy az ismeretterjesztés, a tudománynépszerűsítés alig-alig hagy nyomot sajtónkon. Cserébe a nyájas olvasó megtudhatja, hogy ki mit ír vagy mit fog írni, melyik színészünk hova költözött, és mit akar játszani, azt, hogy ki kire haragszik, néha azt is, hogy miért?

Talán nem ártana gyakrabban feltenni a kérdést, kiadói és lapterv-készítés idején egyaránt: ki is az a nyájas olvasó? Úgy vélem, közvélemény-kutatás nélkül is tudjuk a választ: elsősorban a pedagógus. A pedagógus, akitől egyre több szó esik a nagyvilágban, lévén, hogy a nevelés egészen új, szokatlan helyzet előtt áll. Olyan világra, olyan életre kell előkészítenie gyermekeinket, ami alig körvonalazódik. Újfajta iskola szükségességéről beszélnek, olyanról, amely nem annyira pozitív tudásanyaggal, hanem érdeklődéssel és az önművelés készségeivel bocsátja útjára végzettjét. Érthetőnek látszik tehát, ha a nevelést egyre inkább úgy tekintik, mint a civilizációs haladás központi kérdését.

Lapjaink, könyvkiadóink — sajnos — nem a növekvő igényekhez mértén érdeklődnek a művelődésnek ezek iránt a mindennapibb szférái iránt. Nem foglalkoznak elég rendszeresen a neveléssel — a Korunk is több mint másfél ezer lapból mindössze félszázat szán rá, holott méltán várhatnók egy filozofikusabb hangvételű pedagógiai írás kezdeményezését rangos folyóiratunktól. Kiadói fronton végre nagy a sürgés-forgás az irodalmi lexikon körül, de egy szó sem esik arról, ami pedig nemcsak az iskola, hanem általában a művelődés mindennapi kenyere kellene hogy legyen, egy kis enciklopédiáról.

Mindez abból adódna, hogy nincs vagy nincs elég közíró, tudománynépszerűsítő? Lehet, valóban kevesebb, jóval kevesebb van a kelletténél. De ha nem várunk csodákra, akkor a szerkesztőségek kellene hogy megtegyék az első lépéseket. Adjanak teret a kibontakozásra, ösztönözzenek, kutassák fel azt, aki használható, egyszerűen szervezzenek. Szakítsanak azzal a gyakorlattal, hogy főleg a beérkezett kéziratok szabják meg a lap jellegét, s alkítsák a lapot az olvasók és a kor igényei szerint, inkább mint eddig.

Egyébként felénk, aki írni tud, az szépiró lesz. Az verset, novellát, regényt, drámát ír, jót-rosszat; napilapokban, folyóiratokban közölteti; méltatják, majd a kiadóhoz fordul kéziratával. Ezen a ponton többnyire az életből át is lép az irodalomba. Eltartja a család, és előbb-utóbb valamelyik szerkesztőség nyúl a hóna alá, beemelve egy redakciós szinekúrába, ahol azután már kizárólag a szépirodalomnak szenteli magát több-kevesebb buzgalommal és sikerrel.

Azt hiszem, mindennek, még a literatúrának is, csak jót tehetne, ha írói hajlamú fiatalok egy része, azt is megkockáztatná: a zöme, tollát és elméjét az irodalom és a „többiek“ határterületei felé irányítaná.

Értékrendi zavarokban látom az egész kérdés-együttes mélyebben fekvő okát. Az irodalom — és általában a művészetek — primátusa, sőt, már-már kizárólagossága örökség is. Aki foglalkozott a kelet-európai népek művelődéstörténetével, az azt is tudja, hogy fejlődési zavarokból eredő örökség. Nos, ez a hagyaték nem érdekmentes kegyelettel ápoltan, szép koronát bontott. Kérlelhetetlen gyakorlatán kívül meg-megcsillanó teóriája is lett.

Mert így kell az embernek fogalmaznia, amikor például ilyet olvas: „Imposztorokon kíméletlenül el kell venni a port, művészek szép szót érde- melnek, még akkor is, ha szekundát kapnak!“ Más. Valaki megemlékezik egy jeles költőnkéről, aki népszerű tanár is volt, ahhoz, hogy elsajnálkozzék az előadásokba ölt idő felett. Érdekes, vannak európai rangú alkotók, akik más- képp látják ezt a dolgot. Németh László például így ír: „Középfokon tanító tanár nyoma az életben ha láthatatlan is, nem okvetlenül kisebb, mint egy »középfokú« íróé.“

A „kedvenc műzsák“ elméletével vele jár egy bűvös kör is. Az embe- rek mozgékonyabbja olyan foglalatosságok felé orientálódik, amelyek egye- bek mellett publicitást biztosítanak, ez az elvándorlás viszont más művelő- dési ágak elcsenevészésével jár. A „többiek“ vonzóereje még kisebb lett, még kevesebben vállalják — és így tovább. Remélnünk kell, hogy nem a végtelenségig.

A veszélyt elég nagyra látom. Ha az abszurdig akarom vinni a dolgot, egy fordított utópiát képezek el, mondjuk „Mandarinok“ cím alatt, egy egy- szeri városról, ahol mindenki felcsapott művészek vagy műkedvelőnek, és senki sem törődik egyébbel, a tenézéstől és a rá váró nehézségektől féltében.

Summa summarum, most amikor új lapok, új kiadói elképzelések és lehetőségek születnek, jó lenne újraértékelni művelődésünk értékrendjét is. Jó lenne tudomásul venni például, hogy nemcsak a művészet nélkülözhe- tetlen.

Dankanits Ádám

Borsos Miklós Ady-
illusztrációja
(Főszállott a páva)